

ภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1*

BUDDHIST LEADERSHIP PRINCIPLES OF SCHOOL ADMINISTRATORS
IN THE JATURAMITR SCHOOL GROUP UNDER THE OFFICE OF
BASIC EDUCATION COMMISSION , TAK PROVINCE, DISTRICT 1

นลธวัช ยุทธวงศ์

Nontawat Yuttawong

คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น ตาก ประเทศไทย

Faculty of Education, Northern College, Tak, Thailand

Corresponding author Email : nontawat192498@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาแนวปฏิบัติภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา ใช้การวิจัยแบบผสมผสานโดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากครูผู้สอนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 124 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน 23 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ขั้นตอนที่ 1 ภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับ มาก

2. ขั้นตอนที่ 2 แนวปฏิบัติภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้ดังนี้ 2.1) ควรนำหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ มีความพึงพอใจในตำแหน่งหน้าที่ เอาใจใส่ในการปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล 2.2) ควรนำหลักพรวาสุธรรม 4 ได้แก่ มีความจริงใจ รักษาคำพูด มีความซื่อสัตย์ อดทน อดกลั้น มีน้ำใจเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 2.3) ควรนำหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ให้ความช่วยเหลือทุกคนด้วยความเต็มใจ ใช้คำพูดที่สุภาพ ให้โอกาสผู้อื่น ถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ และปฏิบัติตนวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย 2.4) ควรนำหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ มีน้ำใจให้เกียรติช่วยเหลือทุกคนทุกฝ่าย

* Received 11 January 2025; Revised 24 January 2025; Accepted 25 January 2025

ให้ได้รับการพัฒนาตนเอง โดยไม่เลือกปฏิบัติ ยกย่องชมเชยทุกคน และปฏิบัติกับทุกคนด้วยความเสมอภาค

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนา, ผู้บริหารสถานศึกษา, กลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร

Abstract

This research aims to achieve two main objectives: 1) to study the Buddhist leadership principles of school administrators. 2) to examine the leadership practices of school administrators based on these principles. The study employs a mixed-method approach incorporating both quantitative and qualitative research methodologies. Data were collected through questionnaires from a sample of 124 teachers, which were subsequently analyzed using percentages, means, and standard deviations. Additionally, qualitative data were gathered through interviews with 23 experts, school administrators, and teachers and analyzed using content analysis. The findings are intended to contribute to a deeper understanding of the application of Buddhist leadership principles in the context of educational administration.

The findings indicate that:

1) Step 1: The Buddhist leadership of school administrators, both overall and in specific aspects, is at a high level.

2) Step 2: The recommended leadership practices based on Buddhist principles include the following: 2.1) The application of the Four Bases of Success (Iddhipada 4), emphasizing satisfaction in one's role, diligence, careful reflection, and rational problem solving. 2.2) The practice of the Four Virtues for Laypeople (Gharavasa-dhamma 4), emphasizing sincerity, honesty, patience, tolerance, generosity, and prioritizing the common good. 2.3) The implementation of the Four Principles of Service (Sangahavatthu 4), including helping others willingly, speaking politely, Providing opportunities, sharing useful knowledge, and maintaining consistency in behavior. 2.4) The adherence to the Four Sublime States (Brahmavihara 4), which involve showing respect, assisting in the self-development of all individuals without discrimination, praising others, and treating everyone equally.

Keywords: Buddhist leadership, school administrators, Jaturamitr school group.

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวดที่ 5 หน้าที่ของรัฐ มาตรา 54 บัญญัติว่า รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาจนเข้ารับการศึกษาตามวรรคหนึ่ง เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ต้องมีบทบาทเกี่ยวกับการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ และดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติด้วย การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ราชกิจจานุเบกษา, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ที่กล่าวว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคนและสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข ในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 เนื่องจากการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างความได้เปรียบของประเทศเพื่อการแข่งขันและยืนหยัดในเวทีโลกภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นพลวัต ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการพัฒนาการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตนให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลก ควบคู่กับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของประเทศ ในส่วนของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนไทยให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดงานและการพัฒนาประเทศ ภายใต้แรงกดดันภายนอกจากกระแสโลกาภิวัตน์ และแรงกดดันภายในประเทศที่เป็นปัญหาวิกฤตที่ประเทศต้องเผชิญเพื่อให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดี สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรม จริยธรรม และประเทศสามารถก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

ในการพัฒนาการศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคลากรที่สำคัญและจำเป็นต้องมีองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานด้านการศึกษาเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 และต้องมีคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารการศึกษา ซึ่งยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 ได้กำหนดให้บุคลากรภาครัฐเป็นคนดีและเก่ง ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึก มีความสามารถสูง มุ่งมั่นและเป็นมืออาชีพ ในการปฏิบัติหน้าที่และขับเคลื่อนภารกิจยุทธศาสตร์ชาติ โดยภาครัฐมีกำลังคนที่เหมาะสมทั้งปริมาณและคุณภาพ มีระบบการบริหารจัดการและ

พัฒนาบุคลากรให้เหมาะสมกับความต้องการในการปฏิบัติงาน มีความก้าวหน้าในอาชีพ สามารถจูงใจให้คนดี คนเก่งทำงานในภาครัฐ มีระบบพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรภาครัฐ ให้มีสมรรถนะใหม่ ๆ สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงบริบทการพัฒนา มีการเสริมสร้าง คุณธรรมและจริยธรรม (ยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) ซึ่งการบริหารที่ดีต้องมีหลักธรรมเป็นพื้นฐาน การเลือกหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายว่าการจะเป็นนักบริหารที่เก่งและดีเราควร ปฏิบัติธรรมอะไรบ้าง เพื่อตอบคำถามนี้เราต้องทราบก่อนว่านักบริหารทำหน้าที่อะไร ซึ่งการบริหาร หมายถึง ศิลปะและการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ดังนั้นนักบริหารต้องมี หลักธรรมหรือนำธรรมะข้อใดข้อหนึ่งมาเป็นแนวทางปฏิบัติ จึงจะสามารถแก้ปัญหาได้ อย่างเหมาะสม(พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2542) เพื่อยืนยันว่าหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานของผู้บังคับได้จริง สอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ที่กล่าวว่า อิทธิบาท 4 เป็น หลักธรรมที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำกับการบริหารองค์การให้ผู้ประพฤติดีปฏิบัติให้ ประสบความสำเร็จในหน้าที่การบริหารงานต่าง ๆ ตามที่มุ่งหวังไว้ โดยการเอาชนะปัญหาและ อุปสรรคต่าง ๆ ได้ (อภิสิทธิ์ วงษ์ประดิษฐ์, 2564) ยังสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง การบริหาร สถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มคุณภาพการศึกษานาอ้อศรี เมืองชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ที่กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการ สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน สามารถนำมาประยุกต์ในการบริหารจัดการได้ (ภัทรวรรณ ประโลม, 2565) ยังไปสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 ที่กล่าวว่า พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมประจำใจของผู้บริหารสำหรับใช้ในการครองคนทีปฏิบัติด้วยจิตคิด ที่เกื้อกูลให้บุคคลนั้นมีทั้งความดีและความสุข ซึ่งผู้บริหาร ผู้ปกครองต้องมีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา นำมาเป็นแนวปฏิบัติประพฤติดน เพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (วัชรระ คณะทรง, 2565) และสอดคล้องกับบทความวิชาการ เรื่อง ภาวะผู้นำที่แท้จริงตามหลัก ขรรวาสธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุค 4.0 (ชีวิตวิไลใหม่) ที่กล่าวว่า ขรรวาสธรรม 4 เป็นหลักธรรมในการครองเรือนอย่างถูกต้องดีงาม ซึ่งหลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ได้แก่ สัจจะ หมดะ ขันติ และจาคะ สามารถนำมาเป็นแนวปฏิบัติเพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างมีความสุข (กัญชพร ปานเพชร, 2566)

สถานศึกษาถ้าได้ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่ดี สถานศึกษานั้นก็จะประสบผลสำเร็จ และ เจริญก้าวหน้าเพราะการทำให้สถานศึกษาเจริญก้าวหน้าขึ้นขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ และความเอาใจใส่ของผู้นำ และพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม ดังนั้นการจะทำให้สถานศึกษา บรรลุเป้าหมายดังที่กล่าวมา จะต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่มีสมรรถนะสูงใช้วิธีการที่

ทันสมัย ทันสถานการณ์ สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทำให้บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา และรูปแบบการบริหารจัดการต้องเปลี่ยนไป เพื่อให้เหมาะสม และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้บริหารจึงต้องอาศัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเข้ามาบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น โดยใช้ความรู้ทักษะ และความสามารถในการแปลงแนวความคิดกลยุทธ์ให้เป็นแผนปฏิบัติงาน และเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ รวมถึงการจัดการกับอุปสรรคที่เกิดจากการปฏิบัติงาน เช่น ปัญหาความขัดแย้งในองค์กร ซึ่งผู้บริหารจะต้องจัดการกับปัญหาความขัดแย้งให้เกิดประโยชน์กับสถานศึกษาของตน ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนา トラบใดที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ และอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคมไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ผู้บริหารจะต้องเข้าใจความขัดแย้ง แปรสภาพความขัดแย้งให้เป็นประโยชน์ บริหารความขัดแย้งให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม และส่งผลให้สถานศึกษามีประสิทธิภาพ (พระกฤษกร อัครภพเมธี, 2557) การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการแก้ปัญหาของสังคมถือเป็นสิ่งสำคัญในสังคมไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะความมีคุณธรรม จริยธรรม มีความยุติธรรม รู้รักสามัคคี มีความเสียสละ ไม่มีมานะ ทิฐิปราศจากอคติซึ่งคุณธรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องมีอยู่ในตัวของผู้นำ จึงจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงานด้วยการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงานในองค์กร ซึ่งแนวทางของพระพุทธศาสนาถือว่าการที่จะเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ดีนั้น ต้องมีคุณสมบัติตามหลักพุทธธรรม (สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และพระมหาสมัย ผาสุโก, 2557)

ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของหลักพุทธศาสนา ซึ่งสามารถนำหลักมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของคุณธรรม ซึ่งบุคคลของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งต้องมีภาวะผู้นำที่แสดงออกเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ในการบริหารงาน ทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องยอมรับในจริยธรรม ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบของคุณธรรม จริยธรรม และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาของหน่วยงานทางการศึกษาอื่น ๆ ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1
2. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ปีการศึกษา 2567 ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลตาก โรงเรียนตากสินราชานุสรณ์ โรงเรียนชุมชนบ้านปามะม่วง โรงเรียนบ้านหนองกระโท โรงเรียนชุมชนบ้านไม้งาม โรงเรียนวัดปากห้วยไม้งาม โรงเรียนบ้านหนองบัวเหนือ โรงเรียนบ้านวังม่วง โรงเรียนเด่นวิทยา จำนวน 9 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น จำนวน 182 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1, 2566)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 9 โรงเรียน ได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และวิธีการสุ่มอย่างง่ายได้กลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น จำนวน 124 คน

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการสัมภาษณ์

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน รวมทั้งสิ้น จำนวน 23 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถาม เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

2.2 แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. การสร้างและหาคุณภาพของแบบสอบถาม

1.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำมากำหนดเป็นกรอบให้สอดคล้องในการสร้างข้อคำถาม

1.2 ศึกษาหลักการสร้างแบบสอบถาม

1.3 สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมนิยามศัพท์

1.4 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้านความสอดคล้อง ความถูกต้องเหมาะสม ความชัดเจน ความครอบคลุม และความครบถ้วนของข้อคำถาม

1.5 ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

1.6 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับครูผู้สอนกลุ่มโรงเรียนเมืองตาก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามมาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ มีค่าเท่ากับ 0.82

1.7 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาต่อไป

2. การสร้างและหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์

2.1 ศึกษาหลักการสร้างแบบสัมภาษณ์

2.2 ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมขอบเขตเนื้อหา

2.3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้านความสอดคล้อง ความถูกต้องเหมาะสม ความชัดเจน ความครอบคลุม และความครบถ้วนของข้อคำถาม

2.4 ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

2.5 จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ศึกษาต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 แบบสอบถาม ใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครูผู้สอนกลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 รวมทั้งสิ้น จำนวน 124 คน

3.2 แบบสัมภาษณ์ ใช้เก็บข้อมูลกับแหล่งข้อมูล ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน รวมทั้งสิ้น จำนวน 23 คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4.2 แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

ภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.89$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงที่สุดไปหาต่ำสุดพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านที่ 4 ด้านหลักพรหมวิหาร 4 อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.08$) รองลงมาคือ ด้านที่ 3 ด้านหลักสังคหวัตถุ 4 อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.85$) ด้านที่ 2 ด้านหลักขรवासธรรม 4 อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.83$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้ายคือ ด้านที่ 1 ด้านหลักอิทธิบาท 4 อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.80$) ตามลำดับ แสดงข้อมูลตามตารางที่ 1 ดังนี้

ด้านที่	ภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	มีความคิดเห็น
1	ด้านหลักอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)	3.80	0.22	มาก 4
2	ด้านหลักขรवासธรรม 4 (สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ)	3.83	0.27	มาก 3
3	ด้านหลักสังคหวัตถุ 4 (ทณ ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา)	3.85	0.29	มาก 2
4	ด้านหลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา)	4.08	0.39	มาก 1
เฉลี่ยรวม		3.89	0.13	มาก

2. ผลการศึกษาแนวปฏิบัติภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักอิทธิบาท 4 มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ มีความพึงพอใจในตำแหน่งหน้าที่ เอาใจใส่ในปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักขรवासธรรม 4 มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ มีความจริงใจ รักษาคำพูด มีความซื่อสัตย์ อดทน อดกลั้น มีน้ำใจ เสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

2.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ ให้ความช่วยเหลือทุกคนด้วยความเต็มใจ ใช้คำพูดที่สุภาพ ให้โอกาสผู้อื่น ถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ และปฏิบัติตนวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย

2.4 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักพรหมวิหาร 4 นำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ มีน้ำใจ ให้เกียรติ ช่วยเหลือทุกคนทุกฝ่ายให้ได้รับการพัฒนาตนเองโดยไม่เลือกปฏิบัติ ยกย่องชมเชย และปฏิบัติกับทุกคนด้วยความเสมอภาค

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาดาก เขต 1 โดยรวมและรายด้านพบว่า อยู่ในระดับ มาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ ได้แก่ มีน้ำใจ พุดจาสุภาพ ให้เกียรติ จริใจ ซื่อสัตย์ เสียสละ ช่วยเหลือทุกคนด้วยความเต็มใจ และปฏิบัติตนวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย เป็นไปตามแนวคิดของ กัญชพร ปานเพชร. (2566) ที่กล่าวว่า หลักฆราวาสธรรม หมายถึง ผู้ทำหน้าที่ในการครองเรือนอย่างถูกต้องดีงาม เพื่อยกระดับให้สูงขึ้นทั้งทางด้านการเลี้ยงชีพและยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นเพื่อให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ไม่มีความเดือดร้อนในปัจจุบันหลักธรรม 4 ประการนี้มีความสำคัญในการครองเรือนโดยสรุป คือ ประการที่ 1 สัจจะ ความจริง เป็นรากฐานให้เกิดความมั่นคงยั่งยืน ประการที่ 2 ทมะ การฝึกฝนปรับปรุงตนเป็นเครื่องหมายนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในชีวิต และการงาน ประการที่ 3 ขันติ ความอดทน เป็นเครื่องช่วยให้ความเจริญก้าวหน้านั้นเป็นไปได้สำเร็จ เพราะมีความเข้มแข็ง มีพลังที่จะช่วยเสริม และประการที่ 4 จาคะ ความเสียสละมีน้ำใจเป็นเครื่องบำรุงหล่อเลี้ยงมนุษย์ช่วยให้เกิดความชุ่มชื้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสุจิตตานันท์ (จ่านงค์ หิตจิตโต). (2563) เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำตามสถานการณ์เชิงพุทธของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวง ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 14 พบว่า สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน (ให้ปันสิ่งของ) ปิยวาจา (พูดจาอ่อนหวาน) อตถจริยา (บำเพ็ญประโยชน์) สมานัตตตา (เสมอต้นเสมอปลาย) เมื่อนำหลักพุทธธรรม “สังคหวัตถุ 4” มาบูรณาการพัฒนากิจกรรมอย่างถูกต้องและเหมาะสม จะส่งผลทำให้กิจกรรมต่าง ๆ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ยังเป็นไปตามแนวคิดของ พระมหาชัยวัฒน์ จตตมโล (พรหมสนธิ) (2560) ได้กล่าวว่า พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ เอกเช่นพรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้บริหาร ผู้ปกครอง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการ คือ 1) เมตตา (Loving-kindness) คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุขมีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดหาประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า 2) กรุณา (Compassion) คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบาปความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ 3) มุทิตา (Sympathetic joy) คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป 4) อุเบกขา (Equanimity) คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรง

อยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา กล่าวคือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควรได้รับผลดีชั่ว และไปสอดคล้องกับแนวคิดของ นิพนธ์ โอภาษี (2557) ที่กล่าวว่า อธิปไตย 4 เป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จเป็นบันไดแห่งความสุขและความสำเร็จ คนเราเมื่อมีความรัก ความพอใจ ชยันหมั่นเพียร ความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอการทำงานย่อมมีประสิทธิภาพและคนทำงานก็ย่อมมีความสุข

2. ผลการศึกษาแนวปฏิบัติภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักอริยาบท 4 มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ มีความพึงพอใจในตำแหน่งหน้าที่ เอาใจใส่ในปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล เป็นไปตามแนวคิดของ พระมหาบรรจง ดิสรุโณ (ศรีสุข) (2560) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของอริยาบท 4 ประกอบด้วย หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในด้านการเรียนและด้านอื่น ๆ อีกด้วย มี 4 ประการคือ 1) ฉันทะ คือ ความรักความพอใจในหน้าที่การเรียนการสอนและการงานของตนที่ได้รับมอบหมาย ไม่ทำเพื่อสักแต่ว่าทำ มีความทุ่มเทเพื่อหวังให้การเรียนนั้นออกมาได้เป็นที่ชื่นชอบและพอใจทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย 2) วิริยะ คือ ความเพียรพยายามในหน้าที่การเรียน ไม่ย่อท้อต่อการเรียนไม่ว่าจะยากหรือง่ายก็พยายามจนไปถึงที่สุด ไม่ย่อท้อจนกว่าการเรียนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ล้มเลิกความเพียรก่อนที่จะได้ลองทำด้วยตนเอง 3) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในการเรียนการสอนของตนเอง ไม่คิดไปในเรื่องอื่นนอกจากเรื่องเรียน เมื่อทำหน้าที่ของตนเองไม่สำเร็จ มีความใส่ใจเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา คอยตรวจหาข้อบกพร่องอยู่เสมอเพื่อที่จะได้นำมาแก้ไขให้ดีขึ้น 4) วิมังสา คือ การใคร่ครวญไตร่ตรอง หาเหตุผลของความผิดพลาดที่เกิดขึ้นว่ามันเกิดขึ้นได้เพราะอะไร แล้วหาหนทางแก้ไขข้อบกพร่องนั้น ให้ดียิ่งขึ้นไป

2.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักฆราวาสธรรม 4 มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ มีความจริงใจ รักษาคำพูด มีความซื่อสัตย์ อดทน อดกลั้น มีน้ำใจ เสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นไปตามแนวคิดของ กัญชพร ปานเพชร (2566) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำที่แท้จริงตามหลักฆราวาสธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุค 4.0 (ชีวิตวิถีใหม่) ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1) สัจจะ (ความซื่อสัตย์สุจริต) เป็นรากฐานให้เกิดความมั่นคงยั่งยืน 2) ทมะ (ความข่มใจ การฝึกฝนปรับปรุงตน) เป็นเครื่องหมายนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและการงาน 3) ขันติ (ความอดทน) เป็นเครื่องช่วยให้ความเจริญก้าวหน้านั้นเป็นไปได้สำเร็จ เพราะมีความเข้มแข็งมีพลังที่จะช่วยเสริม และ 4) จาคะ (ความเสียสละ มีน้ำใจ) เป็นการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นและพร้อมที่จะร่วมมือและ

ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นเครื่องช่วยสร้างความผูกพันและความสัมพันธ์เชิงบวกในการทำงาน ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาในยุค 4.0 สามารถบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน

2.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ ให้ความช่วยเหลือทุกคนด้วยความเต็มใจ ใช้คำพูดที่สุภาพ ให้โอกาสผู้อื่น ถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ และปฏิบัติตนวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรวรรณ ประโลม (2565) ผลงานวิจัยพบว่า 1) ด้านทาน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนนำเอาหลักสังคหวัตถุ ด้านทาน มาบูรณาการในการปฏิบัติหน้าที่และอยู่ร่วมกับเพื่อนร่วมงาน ด้วยความมีน้ำใจ ผูกมิตร รู้จักแบ่งปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่น และเสียสละเวลาทำประโยชน์ สร้างผลงานให้แก่สถานศึกษา เพราะผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของผู้รับเสมอ 2) ด้านปิยวาจา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนนำเอาหลักสังคหวัตถุ ด้านปิยวาจา มาบูรณาการในการปฏิบัติหน้าที่และอยู่ร่วมกับเพื่อนร่วมงาน ด้วยการรักษาความรู้สึกของผู้อื่น กล่าวคำสุภาพ และไม่พูดนินทาใส่ร้ายกัน ทำให้ตนเองน่านับถือ 3) ด้านอัตถจริยา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนนำเอาหลักสังคหวัตถุ ด้านอัตถจริยา มาบูรณาการในการปฏิบัติหน้าที่และอยู่ร่วมกับเพื่อนร่วมงาน ด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ และสร้างจิตสำนึกในปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โดยตระหนักอยู่เสมอว่าครูคือต้นแบบแห่งคุณความดี 4) ด้านสมานัตตตา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนนำเอาหลักสังคหวัตถุ ด้านปิยวาจา มาบูรณาการในการปฏิบัติหน้าที่และอยู่ร่วมกับเพื่อนร่วมงาน ด้วยการตระหนักถึงความเป็นครู การมีมารยาททางสังคม ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ ตำแหน่ง หน้าที่ รู้จักใช้เหตุผลในการตัดสินใจ และประพฤติตนมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี และจรรยาบรรณวิชาชีพครู

2.4 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักพรหมวิหาร 4 นำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ได้แก่ มีน้ำใจ ให้เกียรติ ช่วยเหลือทุกคนทุกฝ่ายให้ได้รับการพัฒนาตนเองโดยไม่เลือกปฏิบัติ ยกย่องชมเชย และปฏิบัติกับทุกคนด้วยความเสมอภาค เป็นไปตามแนวคิดของ วัชระ คณะทรง (2565) ได้กล่าวว่า หลักธรรมสำหรับเป็นแนวปฏิบัติของผู้บริหารผู้ปกครอง เพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ผู้บริหารต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ สามารถนำไปใช้กับ กลุ่มเพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา ต้องมีความเมตตาความรักปรารถนาดี กรุณาความสงสาร มุทิตาความยินดี อุเบกขาความวางใจเป็นกลาง

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ได้องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

1. ด้านหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารควรมีความพึงพอใจในตำแหน่งหน้าที่ เอาใจใส่ในการปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล
2. ด้านหลักขรรวาทธรรม 4 ผู้บริหารควรมีความจริงใจ รักษาคำพูด มีความซื่อสัตย์ อุดหนุน อดกลั้น มีน้ำใจเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
3. ด้านหลักสังคหวัตถุ 4 ผู้บริหารควรให้ความช่วยเหลือทุกคนด้วยความเต็มใจ ใช้คำพูดที่สุภาพ ให้โอกาสผู้อื่น ถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ และปฏิบัติตนวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย
4. ด้านหลักพรหมวิหาร 4 ผู้บริหารควรมีน้ำใจให้เกียรติช่วยเหลือทุกคนทุกฝ่ายให้ได้รับการพัฒนาตนเอง โดยไม่เลือกปฏิบัติ ยกย่องชมเชยทุกคน และปฏิบัติกับทุกคนด้วยความเสมอภาค

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียน จตุรมิตร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับ มาก
2. แนวปฏิบัติภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำมาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ดังนี้
 - 2.1 ควรนำหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ มีความพึงพอใจในตำแหน่งหน้าที่ เอาใจใส่ในการปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล
 - 2.2 ควรนำหลักขรรวาทธรรม 4 ได้แก่ มีความจริงใจ รักษาคำพูด มีความซื่อสัตย์ อุดหนุน อดกลั้น มีน้ำใจเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
 - 2.3 ควรนำหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ให้ความช่วยเหลือทุกคนด้วยความเต็มใจ ใช้คำพูดที่สุภาพ ให้โอกาสผู้อื่น ถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์ และปฏิบัติตนวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย
 - 2.4 ควรนำหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ มีน้ำใจให้เกียรติช่วยเหลือทุกคนทุกฝ่ายให้ได้รับการพัฒนาตนเอง โดยไม่เลือกปฏิบัติ ยกย่องชมเชยทุกคน และปฏิบัติกับทุกคนด้วยความเสมอภาค

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ผู้บริหารและบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปเป็นแนวทางในการครองตนและปฏิบัติตนได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น ภาวะผู้นำในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของโลก และภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพเหนือผู้นำ
2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำตามหลักพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนจตุรmitter สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1

เอกสารอ้างอิง

- กัญชพร ปานเพชร. (2566). ภาวะผู้นำที่แท้จริงตามหลักมรรคาธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุค 4.0 (ชีวิตวิถีใหม่). วารสารวิชาการหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 15(43) 214-221.
- คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก ตราไว้ ณ วันที่ 6 เมษายน พุทธศักราช 2560 เป็นปีที่ 2 ในรัชกาลปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- นิพนธ์ โอภาษี. (2557). การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยถั่วเหนือ อำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). ฉบับปรับปรุงใหม่ กรุงเทพมหานคร: บริษัท สุวีริยาสาส์น จำกัด.
- พระกฤตกร อัครภพเมธี. (2557). การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เขตคลองเตย. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุจิตตานันท์ (จ่านงค์ หิตจิตโต). (2563). การพัฒนาภาวะผู้นำตามสถานการณ์เชิงพุทธของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสนามหลวงในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 14. ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาชัยวัฒน์ จตตมโล (พรหมสนธิ). (2560). รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธบริหารการศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 4. ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา พุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบรรจง ดิสรโน (ศรีสุข). (2560). ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรม 4 ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปริยัติคุณรวินทยา อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2542). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร: ที พี เอ็ม เพรส.

ภัทรวรรณ ประโลม. (2565). การบริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มคุณภาพการศึกษานอกระบบเมืองชัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อภิสิทธิ์ วงษ์ประดิษฐ์. (2564). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วัชระ คณะทรง. (2565). การบริหารงานบุคคลตามหลักพรหมวิหารธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2. ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง และพระมหาสมัย ผาสุโก. (2557). ภาวะผู้นำเชิงพุทธ. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1. (2566). ข้อมูลโรงเรียนในสังกัด / กลุ่ม จตุรมิตร. เรียกใช้เมื่อ 28 มกราคม 2567 จาก

<https://www.takesa1.go.th/website/>.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: บริษัท 프리ทวอนกราฟฟิค จำกัด.